

بررسی رابطه مبادله تجاری کشور در دوازده ماهه سال ۱۳۹۲

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۳	تعاریف رابطه مبادله
۵	ارزیابی وضعیت تجاری ایران
۶	تحلیل رابطه مبادله
۱۴	جمع بندی
۱۶	ارائه پیشنهاد
۱۶	منابع و مآخذ

بررسی رابطه مبادله تجاری کشور در دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۲

چکیده

هدف این گزارش بررسی وضعیت تجاری ایران با تأکید بر شاخص رابطه مبادله طی سال ۱۳۹۲ می‌باشد که با استناد به آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. نتایج بررسی‌ها نشانگر کاهش همزمان صادرات و واردات کشور از نظر ارزشی می‌باشد. با این حال میزان کاهش در ارزش واردات بیشتر از صادرات بوده است که منجر به بهبود کسری تراز تجاری ایران نسبت به دوره مشابه در سال قبل شده است. ازسوی دیگر شاخص ارزش کالاهای صادراتی شدیدترین میزان سقوط را در طی دوران مورد بررسی داشته که کاهش فوق همراه با افزایش شاخص قیمت کالاهای وارداتی منجر به رسیدن شاخص رابطه مبادله به پایین‌ترین میزان خود در ۱۲ سال اخیر شده است.

مقدمه

امروزه رابطه مبادله یکی از مهمترین ابزارها برای تجزیه و تحلیل مسائل اقتصاد کلان و توسعه اقتصادی از قبیل منافع حاصل از بازرگانی بین‌المللی و ترکیب مبادلات و اثر آن بر روی سطح دستمزدها و رفاه عمومی و درآمد ملی محسوب می‌شود.

اقتصاددانان مکاتب مختلف برای تعیین قواعد مربوط به نحوه تقسیم منافع حاصل از تجارت بین کشورهای ذینفع، کراراً از مفهوم رابطه مبادله استفاده کرده‌اند. چنانچه ریکاردو^۱ در نظریه معروف خود تحت عنوان هزینه‌های تطبیقی^۲ در مورد مبادلات بین‌المللی، انجام مبادلات بین دو کشور و دو کالا را در فاصله معین از تغییرات نرخ مبادله متضمن منافع برای طرفین معامله می‌داند. البته ریکاردو در نظریه معروف مزیت نسبی در مورد مبادلات بین‌المللی صریحاً رابطه مبادله را تعیین نکرد. جان استوارت میل نشان داد که مبادله فقط در نقطه‌ای تعیین می‌شود که کشش و حجم تقاضای متقابل دو کشور برای کالاهای یکدیگر آن را تعیین می‌کند و آن نقطه را رابطه مبادله طرفین می‌نامد. او با طرح موضوع عرضه و تقاضای متقابل راه را برای مارشال به‌منظور تبیین و بررسی منحنی ارائه پرداخت باز کرد و به این ترتیب مارشال نشان داد که مازاد عرضه و تقاضای دو کالا در هر کشوری تابعی از رابطه مبادله (که ارزش تعادلی مازاد عرضه جهانی را برابر صفر می‌نماید) است. به این ترتیب آلفرد مارشال برای اولین بار رابطه مبادله را جهت تعیین منافع طرفین مبادله به‌کار برد.^۳

هدف این گزارش بررسی مختصر رابطه مبادله تجاری ایران در سال ۱۳۹۲ و مقایسه آن با دوره‌های زمانی مشابه طی سال‌های گذشته می‌باشد. ابتدا تعاریف مختلف رابطه مبادله بیان می‌شود و سپس وضعیت تجاری ایران با توجه خاص به رابطه مبادله مورد بررسی قرار می‌گیرد.

1. Ricardo, David
2. Comparative Costs

۳. میرعبدالله حسینی و میرهادی سیدی، ۱۳۸۱.

تعاریف رابطه مبادله

برای رابطه مبادله تعاریف و روابط مختلفی ارائه شده است که می‌توان آنها را در سه گروه طبقه‌بندی نمود: گروه اول از تعاریف نمایانگر رابطه مبادله میان کشورهاست که در این گروه می‌توان به رابطه مبادله تهاتری خالص^۱ و ناخالص^۲ و رابطه مبادله درآمدی^۳ اشاره نمود. گروه دوم از تعاریف رابطه مبادله، معطوف به رابطه میان منابع تولیدی است که از آن جمله می‌توان به رابطه مبادله مضاعف عوامل تولیدی^۴ اشاره کرد و بالاخره گروه سوم از تعاریف رابطه مبادله، منافع به‌دست آمده از تجارت را براساس تحلیل مطلوبیت مورد بررسی قرار می‌دهند. از این میان می‌توان به رابطه مبادله هزینه واقعی^۵ و رابطه مبادله مطلوبیت^۶ اشاره نمود. با توجه به طبقه‌بندی‌های فوق به اجمال تعاریف و مفاهیم رابطه مبادله ارائه می‌شود:

الف) رابطه مبادله تهاتری خالص: این رابطه مبادله (TOT_{nb}) ساده‌ترین و متداول‌ترین نوع رابطه مبادله است که نشان می‌دهد کشورها به‌ازای یک واحد صادرات، چه میزان کالا وارد می‌کنند. برای محاسبه رابطه مبادله مذکور، شاخص قیمت کالاهای صادراتی P_x بر شاخص قیمت کالاهای وارداتی P_m تقسیم می‌شود:

$$TOT_{nb} = (P_x / P_m)$$

بهبود رابطه مبادله خالص بیانگر آن است که یک کشور با صدور مقادیر مشخصی

1. Net Barter Terms of Trade
2. Gross Barter Terms of Trade
3. Income Terms of Trade
4. Single Factoral Terms of Trade
5. Real Cost Terms of Trade
6. Utility Terms of Trade

از کالا می‌تواند حجم بیشتری از واردات را به‌دست آورد و تنزل آن مبین آن است که با صدور مقادیر مشخصی کالا، حجم کمتری از واردات به‌دست خواهد آمد.

(ب) **رابطه مبادله تهاتری ناخالص:** این رابطه مبادله TOT_g ، از حاصل نسبت واردات فیزیکی کل یک کشور (Q_m) به صادرات فیزیکی کل آن کشور (Q_x) به‌دست می‌آید. رابطه مبادله تهاتری ناخالص را می‌توان به شکل زیر بیان نمود:

$$TOT_g = (Q_m / Q_x)$$

بهبود رابطه مبادله ناخالص، واردات بیشتری را در مقابل حجم مشخصی از صادرات به نسبت سال پایه امکان‌پذیر می‌کند.

(ج) **رابطه مبادله درآمدی:** یکی از انواع مهم رابطه مبادله، رابطه مبادله درآمدی است. ممکن است رابطه مبادله خالص کشوری طی دوره‌ای تا حدودی رو به وخامت گذارد ولی در عوض حجم صادرات کشور افزایش قابل ملاحظه‌ای یابد و در نتیجه بر میزان قدرت کشور برای وارد کردن کالا افزوده شود. به همین منظور برای نشان دادن تغییرات حجم صادرات و قدرت واردات کشور از رابطه مبادله درآمدی (TOT_i) استفاده می‌شود که از ضرب رابطه مبادله خالص در حجم صادرات کشور (Q_x) به‌دست می‌آید:

$$TOT_i = (P_x / P_m) \times Q_x = TOT_{nb} \times Q_x$$

رابطه مبادله درآمدی نشانگر ظرفیت وارداتی یک کشور بر اساس صادرات آن کشور است، به بیان دیگر بهبود در رابطه مبادله درآمدی، نمایانگر افزایش ظرفیت وارداتی است و نشان می‌دهد در برابر صادرات، حجم بیشتری از واردات را می‌توان به‌دست آورد.^۱

در ادامه گزارش حاضر، رابطه تهاتری خالص و ناخالص مورد محاسبه قرار می‌گیرد.

ارزیابی وضعیت تجاری ایران

از آنجا که هدف گزارش حاضر بررسی وضعیت تجاری ایران در سال ۱۳۹۲ با استفاده از آمارهای موجود است در این بخش تنها با استناد به گزارش گمرک جمهوری اسلامی ایران در دوره زمانی فوق به ارزیابی خواهیم پرداخت.

مطابق آمار ارائه شده در جدول ۱، صادرات کشور در سال ۱۳۹۲ نسبت به دوره زمانی مشابه در سال گذشته از نظر وزنی نزدیک به ۱۶/۷۹ درصد و از نظر ارزشی معادل ۰/۴۳ درصد افزایش یافته است. در مقابل واردات کشور هم از نظر وزنی (حدود ۱۴/۹۸) و هم از نظر ارزشی (حدود ۴/۹۲ درصد) کاهش یافته است. در سال ۱۳۹۲ کسری تراز بازرگانی کشور ۹۱۹۰ میلیون دلار بوده است که نسبت به دوره زمانی مشابه ۲۳/۴۳ درصد بهبود یافته است.

جدول ۱. آمار مقدماتی مقایسه‌ای صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی
با احتساب میعانات گازی (بدون احتساب نفت، گاز و تجارت چمدانی)

و واردات قطعی طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۲

درصد تغییرات نسبت به مدت مشابه سال قبل		دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۱		دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۲		فعالیت
ارزش	وزن	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۰/۴۳	۱۶/۷۹	۴۱،۴۴۸	۷۹،۵۶۶	۴۱،۶۲۸	۹۲،۹۲۷	صادرات
-۴/۹۲	-۱۴/۹۸	۵۲،۴۵۱	۳۹،۴۸۱	۵۰،۸۱۸	۳۳،۵۶۸	واردات

مأخذ: آمار مندرج در لوح فشرده پیوست نامه مورخ ۱۳۹۳/۱/۵ گمرک جمهوری اسلامی ایران به شماره

تحلیل رابطه مبادله

براساس اطلاعات ارائه شده در جدول ۲ ارزش واحد صادرات در سال ۱۳۹۲ حدود ۴۴۸ دلار در هر تن بوده است که نسبت به مدت مشابه در دوره قبل ۱۳/۸۴- درصد کاهش داشته است. در مقابل در سال ۱۳۹۲ ارزش واحد واردات ۱۵۱۴ دلار در هر تن بوده است که نسبت به مدت مشابه ۱۲/۱۴ درصد افزایش داشته است. این مسئله نشانگر رشد سریع‌تر ارزش واحد واردات و در نتیجه کاهش قابل توجه در رابطه مبادله تجاری کشور در سال ۱۳۹۲ می‌باشد. سری زمانی مربوط به ارزش واحد صادرات و واردات و رابطه مبادله غیرنفتی از دوره برنامه سوم تاکنون در جدول ۲ آمده است.

همانگونه که مشاهده می‌شود بیشترین درصد رشد صادرات نسبت به دوره قبل مربوط به سال ۱۳۸۱ با رقم ۳۲/۳ درصد و کمترین درصد رشد مربوط به سال ۱۳۸۹ با رقم ۲۹/۱۴- درصد می‌باشد. همچنین بیشترین درصد رشد واردات نسبت به دوره قبل مربوط به سال ۱۳۸۸ با رقم ۴۸/۷ درصد و کمترین درصد رشد مربوط به سال ۱۳۹۱ با رقم ۱۵/۶۲- درصد می‌باشد.

جدول ۲. ارزش واحد صادرات (بدون نفت و گاز) و واردات و رابطه مبادله کشور^۱

۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	واحد دلار در هر تن
۴۴۸	۵۲۰	۵۶۰	۴۴۰	۶۲۱	۴۷۶	۴۸۲	۴۶۸	۴۱۹/۲	۳۷۸/۸	۳۸۶/۱	۳۴۴/۸	۲۶۰/۵	۲۶۳/۴	ارزش واحد صادرات
-۱۳/۸۴	-۷/۱	۲۷/۲۷	-۲۹/۱۴	۳۰/۴	-۱/۲۴	۲/۹	۱۱/۶	۱۰/۶	-۱/۸	۱۱/۹	۳۲/۳	-۱/۱	-	رشد نسبت به دوره قبل
۱۵۱۴	۱۳۵۰	۱۶۰۰	۱۴۲۰	۱۴۸۶/۲	۹۹۹	۱۱۴۸/۵	۹۵۹/۳	۱۱۰۶/۶	۱۱۰۲۷/۳	۸۸۳/۵	۸۲۷/۲	۶۴۱/۷	۵۵۲/۲	ارزش واحد واردات
۱۲/۱۴	-۱۵/۶۲	۱۲/۶۷	-۴/۴۴	۴۸/۷	-۱۳/۰۵	۱۹/۷	-۱۳/۳	۷/۷	۱۶/۲	۶/۸	۲۸/۹	۱۶/۲	-	رشد نسبت به دوره قبل
۰/۲۹۵	۰/۳۸۵	۰/۳۵	۰/۳۰۹	۰/۴۱۷	۰/۴۷۶	۰/۴۱۹	۰/۴۸۷	۰/۳۷۸	۰/۳۶۸	-/۴۳۷	۰/۴۱۶	۰/۴۰۵	۰/۴۷۷	رابطه مبادله خالص
۰/۳۶	۰/۸۸	۰/۴۹	۰/۷۵	۱/۰۹	۱/۳۲	۱/۲۹	۱/۵۶	۱/۴۱	۱/۹	۱/۹۴	۲/۰۱	۱/۵۲	۱/۸۷	رابطه مبادله ناخالص

مأخذ: آمار سالیانه تا سال ۱۳۸۴ از ترازنامه بانک مرکزی در سالهای مختلف و آمار سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۶ از نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی و آمارهای ارائه شده توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران و آمار مندرج در لوح فشرده پیوست نامه مورخ ۱۳۹۳/۱/۵ گمرک جمهوری اسلامی ایران به شماره ۲۲/۲۵۳۹۲/۱۷۹.

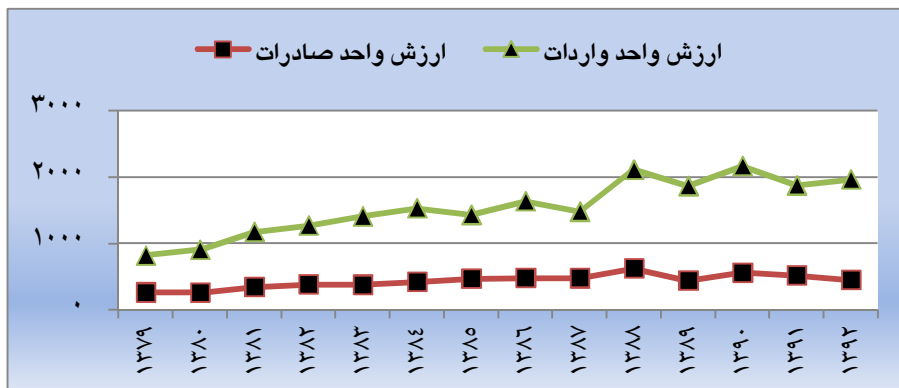
۱. ارزش واحد کالاهای صادراتی و وارداتی از تقسیم ارزش دلاری آنها به وزنشان در هر سال به دست آمده است. همچنین رابطه مبادله از تقسیم ارزش واحد صادرات به ارزش واحد واردات به دست می آید.

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود روند ارزش واحد صادرات از شیب کمتر و ثبات بیشتری نسبت به ارزش واحد واردات برخوردار بوده است. به‌علاوه همواره میزان ارزش واحد صادرات از میزان ارزش واحد واردات کمتر می‌باشد و فاصله میان آنها در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۴ و همچنین ۱۳۸۷-۱۳۹۰ در حال افزایش است. کاهش رابطه مبادله طی سال‌های اخیر منجر به این شده که درآمدهای ایجاد شده در سطح معینی از تولید داخلی نیز کاهش یافته و حجم کمتری از کالاهای خدمات وارد کشور شود.^۱

همچنین ارقام جدول ۲ بیانگر این است که در مجموع از سال ۱۳۷۹ تاکنون نسبت ارزش واحد واردات به ارزش واحد صادرات همواره بیش از دو برابر شده و در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۲ این رقم به بیش از سه برابر رسیده است. به‌عبارت دیگر برای وارد کردن یک واحد کالا به کشور باید بیش از دو واحد کالا صادرات به سایر کشورها داشته باشیم و این به معنای کاهش ارزش هر واحد کالای صادراتی در مقابل افزایش ارزش کالاهای وارداتی است.

نمودار ۱. روند ارزش واحد واردات و صادرات غیرنفتی

بر این اساس از آغاز برنامه سوم تاکنون رابطه مبادله خالص و ناخالص کشور

دارای روند نوسانی بوده و هیچ رشد منظمی مشاهده نمی‌شود.

به‌علاوه همانگونه که در نمودار ۲ مشاهده می‌شود رابطه مبادله ناخالص نیز طی

سال‌های اخیر روند نزولی داشته است و هر دو رابطه مبادله (خالص و ناخالص) به

پایین‌ترین میزان خود در سال ۱۳۹۲ رسیده‌اند. به بیان دیگر روند رابطه‌های مبادله

تجاری خالص و ناخالص از الگوی مشخصی پیروی نکرده است. با این حال رابطه

مبادله ناخالص در مقایسه با رابطه مبادله خالص بی‌ثباتی بیشتری داشته است.

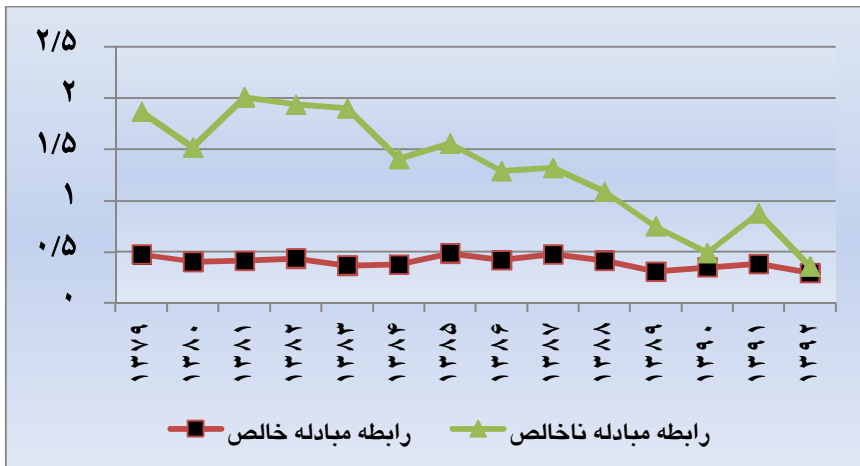
کمترین میزان رابطه مبادله خالص با رقم ۰/۲۹۵ به سال ۱۳۹۲ و بیشترین میزان آن

با رقم ۰/۴۸۷ به سال ۱۳۸۵ مربوط می‌شود. همچنین کمترین میزان رابطه مبادله

ناخالص با رقم ۰/۳۶ به سال ۱۳۹۲ و بیشترین میزان آن با رقم ۲/۰۱ به سال ۱۳۸۱

مربوط می‌شود.

نمودار ۲. روند رابطه مبادله کشور

همچنین همانگونه که در نمودار ۲ مشاهده می‌شود، روند حرکتی رابطه‌های مبادله خالص و ناخالص یکسان نیست، اما هر دو شاخص فوق در سال ۱۳۹۲ به کمترین میزان در دوره زمانی مورد بررسی رسیده‌اند که این می‌تواند برای اقتصاد کشور هشداردهنده باشد و این امر به‌منزله افزایش قابل توجه قیمت کالاهای وارداتی نسبت به قیمت کالاهای صادراتی می‌باشد.

از بُعد ترکیب تجاری طی سال ۱۳۹۲، مطابق جدول ۳ بیش از ۲۴ درصد ارزش دلاری صادرات غیرنفتی کشور را میعانات گازی، ۲۵ درصد محصولات پتروشیمی و ۴۹ درصد را سایر کالاها تشکیل می‌دهند. شایان ذکر است که از مجموع صادرات غیرنفتی کشور حدود ۵۰ درصد آن را کالاهای پتروشیمی و میعانات گازی تشکیل می‌دهند که منشأ نفتی دارند. با استناد به گزارش دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۱ گمرک، از بخش سایر

کالاها نیز بیشترین میزان صادرات مربوط به متانول (الکل متیلیک) است که به طور غیرمستقیم وابسته به نفت و گاز می باشد و گویای میزان وابستگی صادرات کشور به نفت و گاز است.

جدول ۳. آمار صادرات قطعی به تفکیک میعانات گازی، محصولات پتروشیمی (بجز نفت و گاز و تجارت چمدانی) و سایر کالاها طی سال ۱۳۹۲

درصد تغییرات نسبت به مدت مشابه سال قبل	دوازده ماهه سال ۱۳۹۱					دوازده ماهه سال ۱۳۹۲			نوع صادراتی	
	سهام ارزش از کل		ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	سهام ارزش از کل		ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)		
	ارزش	وزن			ارزش	وزن				
۱۵/۹۳	۳۲/۷۴	۲۱/۴۳	۱۲/۱۰	۸۸۸۱	۹۰۶۳۰	۲۴/۷۳	۱۳/۷۶	۱۰۰۲۹۵	۱۲۰۷۸۳	میعانات گازی
۱/۰۱	-۴/۰۰	۲۵/۶۱	۱۸/۹۹	۱۰۰۶۱۵	۱۵۰۱۰۷	۲۵/۷۶	۱۵/۶۱	۱۰۰۷۲۳	۱۴۰۵۰۳	محصولات پتروشیمی
-۶/۱۱	۱۹/۷۲	۵۲/۹۶	۶۸/۹۱	۲۱۰۹۵۲	۵۴۸۲۹	۴۹/۵۱	۷۰/۶۴	۲۰۰۶۱۰	۶۵۰۶۴۱	سایر کالاها
-/۴۳	۱۶/۷۹	۱۰۰	۱۰۰	۴۱۰۴۴۸	۷۹۰۵۶۶	۱۰۰	۱۰۰	۴۱۰۶۲۸	۹۲۰۹۲۷	جمع کل

مأخذ: آمار مندرج در لوح فشرده پیوست نامه مورخ ۱۳۹۳/۱/۵ گمرک جمهوری اسلامی ایران به شماره ۲۲//۲۵۳۹۳/۱۷۹

نکته دیگری که از جدول ۳ استخراج می شود این است که از نظر وزنی بیشترین درصد تغییرات نسبت به مدت مشابه سال قبل مربوط به میعانات گازی با افزایش ۳۲/۷۴ درصدی و کمترین درصد تغییرات مربوط به محصولات پتروشیمی با ۴ درصد کاهش بوده است. همچنین از نظر ارزشی بیشترین درصد تغییرات نسبت به مدت مشابه سال قبل به میعانات گازی با ۱۵/۹۳ درصد افزایش و کمترین آن نیز به سایر کالاها با -۶/۱۱ درصد کاهش، مربوط می شود.

براساس جدول ۴ که مقایسه ارزش واحد صادرات سه نوع کالای صادراتی را نشان می‌دهد، بیشترین ارزش واحد^۱ متعلق به گروه میعانات گازی و سپس محصولات پتروشیمی است. به تبع آن ارزش واحد صادرات کل و در نتیجه بخش مهمی از رشد رابطه مبادله تجاری غیرنفتی نیز وابسته به محصولات نفتی و گازی خواهد بود. همان‌طور که مشاهده می‌شود در سال ۱۳۹۲ ارزش واحد صادرات میعانات گازی حدود ۲/۵ برابر ارزش واحد صادرات سایر کالاهاست.

جدول ۴. ارزش واحد صادرات به تفکیک نوع کالا

(دلار در تن)

۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	نوع کالای صادراتی
۸۰۵	۹۲۲	۸۸۹	۷۳۹	ارزش واحد صادرات میعانات گازی
۷۳۹	۷۰۳	۷۰۰	۵۵۰	ارزش واحد صادرات محصولات پتروشیمی
۳۱۴	۴۰۰	۴۱۷	۳۹۶	ارزش واحد صادرات سایر کالاها
۴۴۸	۵۲۰	۵۶۳	۴۸۳	ارزش واحد صادرات کل

مأخذ: محاسبات نگارنده براساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، ارقام تقریبی است.

براساس نتایج جدول ۵ به روشنی مشاهده می‌شود که طی سه سال گذشته رابطه مبادله تجاری کشور در صادرات میعانات گازی و پتروشیمی از روند صعودی برخوردار بوده است.^۲ در مقابل رابطه مبادله تجاری برای صادرات غیرنفتی بجز سال ۱۳۹۱ از روند نزولی برخوردار بوده است و از رقم ۰/۸۲ در سال ۱۳۸۹ به رقم

۱. ارزش واحد از تقسیم ارزش دلاری بر وزن براساس آمار جدول ۳ به دست آمده است.

۲. افزایش قیمت میعانات گازی و محصولات پتروشیمی تحت تأثیر مستقیم افزایش قیمت نفت خام اتفاق افتاده است.

۰/۷ در سال ۱۳۹۲ جاری رسیده است. بر این اساس سهم عمده در ثبات نسبی رابطه مبادله کل در سال‌های اخیر نیز با تکیه بر رشد رابطه مبادله تجاری میعانات گازی و محصولات پتروشیمی رخ داده است.

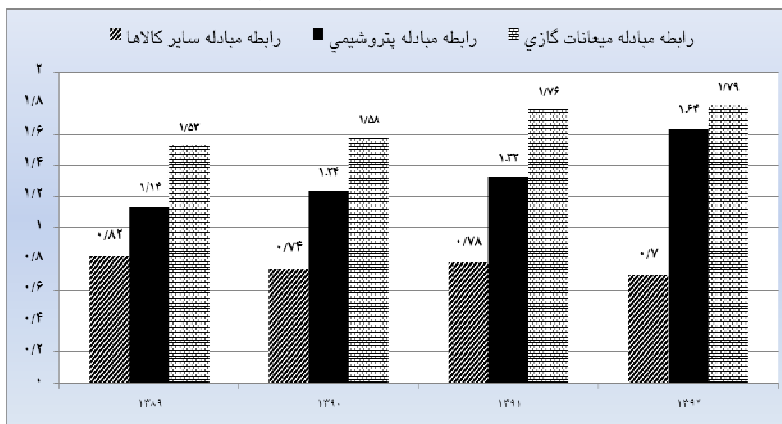
جدول ۵. رابطه مبادله به تفکیک انواع صادرات

۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	نوع کالای صادراتی
۱/۷۹	۱/۷۶	۱/۵۸	۱/۵۳	رابطه مبادله میعانات گازی
۱/۶۴	۱/۳۳	۱/۲۴	۱/۱۴	رابطه مبادله پتروشیمی
۰/۷۰	۰/۷۸	۰/۷۴	۰/۸۲	رابطه مبادله سایر کالاها

مأخذ: محاسبات نگارنده براساس آمار جدول ۴.

در نمودار ۳ روند واگرایانه صعودی رابطه مبادله میعانات گازی و نزول رابطه مبادله سایر کالاهای غیرنفتی مشهود است. اگر این روند ادامه یابد بدین معناست که در صادرات غیرنفتی، جدای از میعانات گازی و پتروشیمی که ارتباط پسین و پیشین تولید با اقتصاد ملی بیشتر است قدرت رقابتی ما در حال کاهش است. یعنی برای خرید یک واحد واردات، هر سال باید مقدار بیشتری از تولیدات غیرنفتی خود را صادر کنیم.

نمودار ۳. رابطه مبادله به تفکیک انواع صادرات

البته از این نکته نباید غافل بود که رابطه مبادله در این گزارش براساس آمارهای ارائه شده توسط مراجع رسمی به‌دست آمده است. با توجه به اینکه برآورد می‌شود بخشی از بازرگانی و به‌خصوص واردات از مبادی غیررسمی و قاچاق است، لذا آمار مربوطه در گمرکات ثبت نمی‌شود. مسلماً ارقام به‌دست آمده برای رابطه مبادله با لحاظ کردن آنها تغییر خواهد یافت و این امر منجر به تغییر ارزش واحد واردات و صادرات و رابطه مبادله خواهد شد.

جمع‌بندی

۱. افزایش وزنی و ارزشی صادرات به همراه کاهش وزنی و ارزشی واردات در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۹۱، باعث بهبود ۲۳/۴۳ درصدی کسری تراز بازرگانی کشور شده است.

۲. در سال ۱۳۹۲، ارزش واحد صادرات کشور نسبت به سال قبل کاهش و ارزش واحد واردات افزایش یافت که باعث سقوط رابطه مبادله به کمترین میزان خود در دوره مورد بررسی (۱۳۷۹-۱۳۹۲) گردید.

۳. از بُعد ترکیب تجاری حدود ۵۱ درصد صادرات غیرنفتی کشور در سال ۱۳۹۲ را میعانات گازی و محصولات پتروشیمی تشکیل می‌دهند که خود منشأ نفتی دارند که اتکا به ارقام کلی رشد صادرات غیرنفتی را مورد تأمل قرار می‌دهد. همچنین صادرات میعانات گازی نسبت به سال قبل افزایش داشته است.

۴. ارزش واحد صادرات میعانات گازی و سایر کالاها، در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال قبل کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است. اما در مقابل ارزش واحد صادرات محصولات پتروشیمی افزایش اندکی داشته است. کاهش ارزش واحد سایر کالاها در کنار روند فوق باعث شده است تا ارزش واحد صادرات کل کشور نسبت به سال قبل کاهش یابد.

۵. اگر آمار و ارقام مربوط به تجارت غیررسمی و قاچاق را به آمارهای واردات و صادرات که از طریق مراجع رسمی ارائه شده است، اضافه نماییم مسلماً ارقام به‌دست آمده برای ارزش واحد واردات و صادرات و رابطه مبادله تغییر محسوسی خواهند داشت.

ارائه پیشنهاد

پیشنهاد می‌شود در راستای سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی و طرح ساماندهی اقتصادی تدابیری اتخاذ شود که زنجیره تولید از مواد خام تا محصولات نهایی تکمیل شده، و طی یک بازه زمانی معین و با تشویق صادرکنندگان بجای خام‌فروشی و صادرات با ارزش‌افزوده پایین، اقتصاد کشور به سمت صادرات محصولات با ارزش‌افزوده بالاتر هدایت شود.

منابع و مآخذ

۱. حسینی، میرعبدالله و سیدی، میرهای، بررسی رفتار رابطه مبادله بازرگانی خارجی ایران، فصلنامه پژوهش‌های بازرگانی، ش ۲۱، ۱۳۸۱.
۲. آمار ارسالی گمرک جمهوری اسلامی ایران در نامه مورخ ۱۳۸۷/۵/۲۶ به شماره ۲۲/۸۹/۲۵۳/۸۴۰۳ و ۲۲/۷۳/۲۵۳/۱۲۴۸۴۹.
۳. ترازنامه بانک مرکزی و گزارش اقتصادی سال‌های مختلف، تهران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۶.
۴. نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۱، تهران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۵. آمار مندرج در لوح فشرده پیوست نامه مورخ ۱۳۹۳/۱/۱۵ گمرک جمهوری اسلامی ایران به شماره ۲۲//۲۵۳۹۳/۱۷۹.
۶. قدیمی‌نیا، ناصر، برآورد نتیجه رابطه مبادله بازرگانی در ایران با توجه به انواع شاخص‌های تعدیل‌کننده، فصلنامه حساب‌های اقتصادی ایران، سال دوم، شماره ۵، زمستان ۱۳۸۶.

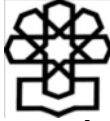

factoral terms of trade in African agricultural commodity production,
Presented at: The Agricultural Economics Society's 81st Annual
Conference, University of Reading, UK 2nd to 4th April .

8. <http://www.dictionarycentral.com>

9. <http://www.cbi.ir>

10. [http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/Default.aspx ?
Category ID = fd61187e-a080-4800-bb4b-0a3d0946cc10](http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=fd61187e-a080-4800-bb4b-0a3d0946cc10)

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۶۲۱

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی رابطه مبادله تجاری کشور در دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۲

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: حسین هرورانی، خشایار سیدشکری

ناظر علمی: فتح‌اله تاری

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی:

۱. تراز تجاری

۲. رابطه مبادله تجاری

۳. صادرات غیرنفتی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۲/۸